

М. Г. Эсанов
М. Р. Ходжаев

ТЕРГОВ

Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи
Тошкент — 2009

Тошкент шаҳар прокурори, 3-даражали давлат адлия маслаҳатчиси
Б.Б.Валиевнинг умумий раҳбарлиги ва таҳрири остида

Тақризчилар:

Тошкент шаҳар прокурорининг биринчи ўринбосари,
адлия катта маслаҳатчиси
М.А.Мирзаев;

Тошкент шаҳар прокурорининг ўринбосари,
адлия катта маслаҳатчиси
Ш.П.Алаев;

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий
Университетининг юридик факультети декани,
юридик фанлари доктори, профессор
Б. Б. Самархўжаев;

Тошкент шаҳар прокуратурасининг бўлим
бошлиғи, адлия маслаҳатчиси
Р. Т. Ҳакимов.

Эсанов, Малик Ганиевич.

Тергов/ М.Г. Эсанов, М.Р. Ходжаев. — Тошкент: Фафур Фулом
номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2009. — 208 б.

1. Ходжаев, Музаффар Рустамович.

Мамлакатимизда одилсудловнинг таъминланишида жиноятларни сифатли ва
малакали тергов қилиш муҳим аҳамият касб этади.

Шу муносабат билан ушбу амалий қўлланмада тергов амалиётида кўпроқ тергов
қилинадиган баъзи жиноятларни тергов қилиш усуллари, ҳозирда амалда бўлган
Ўзбекистон Республикаси жиноят-процессуал кодексига сўнгги йилларда киритилган
қўшимча ва ўзгартиришлар иноватга олинган ҳолда тайёрланди.

Мазкур қўлланма прокуратура, ички ишлар органлари ва МХХ органларининг
терговчилари амалиётда қўллашлари учун мўлжалланган. Бундан ташқари, ушбу
қўлланма ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг тергов устидан назоратни амалга
ошириш вазифалари юклатилган прокурорлар, тергов маҳкамаларининг бошлиқлари,
шунингдек, ундан судьялар ва юридик олий ўқув юртлари талабалар ҳам амалиётда
ва илмий соҳада фойдаланишлари мумкин.

ББК 67.52я7

Э.х. 1203021200-57
М352(04)-2009 қатъий буюртма, 2009

ISBN 978-9943-03-221-7

© М. Эсанов, М.Ходжаев,
Фафур Фулом номидаги нашриёт-
матбаа ижодий уйи, 2009 йил.

КИРИШ

Жамият ва давлат ҳаётининг, ундаги сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маънавий муносабатларнинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаб борилиши мамлакатимиздаги ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари олдига янги ва янада масъулиятли вазифаларни қўймоқда.

Мамлакатимиз изчиллик билан, босқичма-босқич ижтимоий адолатли жамият ва ҳуқуқий демократик давлатни шакллантириш йўлидан бораётган бугунги кунда жиноятчиликнинг олдини олиш ва унга қарши кураш, одилсудловни амалга оширишда фуқароларнинг Конституциявий ҳуқуқ ва эркинликлари таъминланишида тергов фаолияти етакчи соҳалардан эканлигини қайд этиш лозим.

Шу сабабли бу муҳим талаблар ва улар асосида тергов маҳкамалари олдига юксак ва машаққатли, шу билан бирга шарафли, катта вазифалар қўйилаётганлигини ҳамда бу вазифалардан келиб чиқиб, дастлабки тергов фаолиятига жиддий эътибор қаратилиб, унинг жараёнида қонунийликни мустаҳкамлаш ва таъминлашга қаратилган кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда.

Мамлакатимиз Президенти ва ҳукумат томонидан қўйилаётган бундай юқори талабларни тўла бажариш учун тергов сифатини янада ошириш, криминалистик техника ва илмий-техник воситаларни терговга кенг ва самарали жорий қилиш, жамоатчилик билан алоқаларни мустаҳкамлаш, суриштирув ва тергов устидан прокурор назоратини кучайтириш борасида комплекс чора-тадбирлар мунтазам кўриб борилмоқда.

Бунда дастлабки терговни такомиллаштиришнинг асосий йўналишларидан бири бўлган қонунийликни мустаҳкамлаш алоҳида аҳамият касб этади.

Тергов органларининг аксарият ходимлари, ўзларининг давлат ва жамият олдидаги масъулиятини тўла англаган ҳолда хизмат бурчларини бажаришга виждонан ёндашмоқдалар. Тергов жараёнида қонунийлик мустаҳкамланиб, тергов органларининг фаолияти устидан раҳбарлик қилиш ва назоратни амалга оширишда қонун талабларига аниқ ва ғишмай риоя қилинишига жиддий эътибор қаратилмоқда.

Дастлабки тергов жараёнларида баъзан тергов ҳаракатларининг тўла ва сифатли ўтказилиши таъминланмаслиги оқибатида жиноятлар, шу жумладан ўта оғир жиноятлар фош этилмасдан қолиш ҳоллари ҳам амалиётда мавжуд.

Дастлабки терговнинг сифати ва самарадорлиги, алоҳида жиноят ишлари терговининг муваффақияти, энг аввало, содир қилинган жиноятнинг терговчилар томонидан ўзига хос томонлари, жиноятчи ва жабрланувчиларнинг шахси ва бошқа омилларни назарга олган ҳолда энг тўғри ва мақбул бўлган тергов усулларининг танланиши, тергов ҳаракатларининг сифатли ва пухта тузилган режа асосида юқори малакада ва фаол ташкил этилишига боғлиқдир.

Зеро, қонун меъёрлари ва талабларидан ҳар қандай чекиниш фуқаролар ҳуқуқларининг бузилишини, терговнинг эса қийинлашувини келтириб чиқаради.

Жиноят-процессуал қонун талабларидан чекиниш, тергов устидан назорат етарли даражада таъминланмаслиги айрим ҳолларда терговнинг узоқ чўзилиб кетишига ва асоссиз қарорлар қабул қилинишига олиб келади.

Айрим терговчилар фаолиятидаги камчиликлар қаторида аниқланган далилларни аниқ ва тўла қайд этмасликни, тергов ҳаракатининг бориши ва натижасини жиноят иши материалларида аниқ ва тўла акс эттирмасликни кўрсатиш мумкин. Амалиётдан маълумки, терговда аниқланган ҳолатларни ва ашёвий далилларни процессуал жиҳатдан нотўғри расмийлаштирилиши жиноятчининг айбдорлигини исбот қилиб бўлмас даражага олиб келади.

Тергов амалиётида фош этилмасдан қолган жиноятларга оид жиноят ишларини ўрганишдан кўринадики, бунга терговчининг ҳодиса содир бўлган жойга ўз вақтида ҳозир бўлмаслиги ва уни сифатли кўздан кечирилмаслиги, кечиктириб бўлмайдиган тергов ва тезкор-қидирув ҳаракатларининг ўз вақтида ўтказилмаслиги ва ташкил этилмаслиги, жабрланувчининг шахси ва аниқланган ҳолатлар ҳамда тўпланган тезкор маълумотлар асосида ҳақиқатга яқин бўлган гумонлар илгари сурилмаслиги, шунингдек, уларнинг ҳар бирини чуқур текширилишини таъминловчи режалар ишлаб чиқилмаслиги, тергов олиб борилишида тактик усул ва услубиятлар тўғри қўлланилмаслиги сабаб бўлади.

Жиноятларни тергов қилишда криминалистик техникалар ва илмий-техник воситалар, шунингдек, фан ва техниканинг илғор ютуқларидан фойдаланилган ҳолда терговнинг дастлабки босқичиданоқ тергов йўналишларининг услубий жиҳатдан тўғри ташкил этилиши жиноятларни фош этиш ва тергов сифатини яхшилашнинг муҳим шарти ҳисобланади.

Амалиётдан маълумки, терговнинг сифати ва самарадорлигининг ошиши, жиноятни тезда фош этилишида терговчиларнинг маълум бир тоифадаги жиноятларга оид жиноят ишларининг тергов қилиш усул ва услубиятларини, шундай ишлар юзасидан ўтказилган муваффақиятли тергов тажрибаларини яхши билишлари жуда муҳимдир.

Шу сабабли ҳам, терговчилар учун маълум бир тоифалардаги жиноят ишларини тергов қилинишининг усул ва услубиятларига оид ушбу қўлланмаларнинг тайёрланиб, чоп этилиши ва уларнинг ҳар бир терговчи қўлига етиб бориши ҳамда амалиётда муваффақиятли қўлланилиши муҳим аҳамиятга эга.